

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра політичних наук

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА**

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Освітньо-професійна програма
«Політичний менеджмент в сфері національної безпеки»
Спеціальність **052 Політологія**
Галузь знань **05 Соціальні та поведінкові науки**

Затверджено на засіданні кафедри
політичних інститутів та процесів

Протокол № 3 від 29 січня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Громадянське суспільство і національна безпека
Викладач (-і)	Мадрига Тетяна Богданівна
Контактний телефон викладача	+380979852616
Е-mail викладача	tetiana.madryga@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/course/subscription/through/url/64cc639e8b6ab2bf9df5
Консультації	П'ятниця, 15.00-16.00
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Навчальна дисципліна «Громадянське суспільство і національна безпека» є вибірковою дисципліною зі спеціальності 052 «Політологія» для освітньої програми магістр «Політичний менеджмент в сфері національної безпеки», яка викладається в 2 семестрі в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). Курс «Громадянське суспільство і національна безпека» являє собою один із важливих напрямів професійної підготовки.</p> <p>Курс розроблений таким чином, що дозволить зрозуміти історію зародження громадянського суспільства, його ключові інститути і функції, взаємозалежність із демократичним політичним режимом, а також можливості участі органів самоорганізації громадянського суспільства в діяльності органів влади.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Мета викладання навчальної дисципліни «Громадянське суспільство і національна безпека» полягає у вивченні теоретичних і практичних засад громадянського суспільства, історичного досвіду його функціонування в країнах світу, а саме: оволодіння студентами розгорнутого уявлення про громадянське суспільство та його інститути, структуру, функції, ознайомлення з основними теоретико-методологічними підходами до аналізу громадянського суспільства та аналіз основних моделей громадянського суспільства, а також з основами та принципами взаємовідносин громадянського суспільства та держави, визначення потенціалу інститутів громадянського суспільства в якості суб'єктів забезпечення національної безпеки України; ознайомлення студентів із кращими практиками ефективного впливу представників громадянського суспільства на вдосконалення діяльності органів державної влади, роллю й можливостями інституцій громадянського суспільства у вирішенні різноманітних питань.</p> <p>Курс має міждисциплінарний характер і поєднує в собі історичний, правовий, соціальний, соціально-педагогічний, психологічний компоненти.</p> <p>Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:</p> <p><i>знати:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - еволюцію становлення ідеї громадянського суспільства у політико-правових ученнях; - категоріальний, термінологічний і понятійний апарат теорії громадянського суспільства; - основні інститути громадянського суспільства, зокрема особливості інституту громадських організацій, медіа, громадської думки, тощо; - ключові цінності громадянського суспільства та їх роль в демократичному суспільстві; - сутність феномену «свободи» (у тому числі, «політичної свободи») як ключової ідеї громадянського суспільства; - основні форми громадянської активності; - специфіку участі органів самоорганізації громадянського суспільства в діяльності органів влади; - особливості сучасних практик громадської активності та самоорганізації в умовах децентралізації влади; - роль громадянського суспільства та потенціал його інститутів у забезпеченні 	

національної безпеки держави;

- причини та основні чинники активізації волонтерського руху в світі та сучасній Україні, його еволюцію та роль в системі забезпечення національної безпеки.

вміти:

- аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій знання та розуміння діалектичного взаємозв'язку між правовою державою та громадянським суспільством;
- аналізувати процес становлення громадянського суспільства та культури громадянськості в Україні.
- реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина України;
- будувати професійну та буденну діяльність, виходячи з розуміння глобальності проблематики розвитку громадянського суспільства;
- оцінювати переваги та недоліки громадянського суспільства, його роль у політичній системі, зокрема у політичній системі України;
- пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контекстів.

ознайомитись:

- з базовими принципами функціонування громадянського суспільства; своїми правами і обов'язками як члена суспільства;
- проблемами функціонування громадянського суспільства у світлі глобальних проблем сучасності

4. Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми дослідницького та/або інноваційного характеру у політичній сфері, що характеризуються невизначеністю умов і вимог, із застосуванням фахових досліджень та/або здійснення інновацій.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК01. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК02. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК03. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК05. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК06. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК07. Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.

ЗК08. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК01. Усвідомлення природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.

СК02. Спроможність здійснювати фахову педагогічну та/або науково-педагогічну діяльність у закладах освіти.

СК03. Критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, гендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів.

СК04. Здатність комплексно аналізувати владу та урядування, політичні системи, інститути та режими, політичні процеси та політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

СК05. Спроможність комплексно використовувати нормативу та емпіричну політичну теорію, методологію політичних досліджень та прикладного політичного аналізу.

СК06. Здатність використовувати широкий спектр концептів і методів для інтерпретації та аналізу політики на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

СК07. Спроможність ефективно виконувати політико-організаційні, експертно-аналітичні та консультативні функції на національному та міжнародному рівні.

ПРН 01. Застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту.

ПРН 02. Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань.

ПРН 03. Вільно спілкуватись усно і письмово українською та англійською мовами при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій в сфері політології.

ПРН 04. Приймати ефективні рішення з питань політики, політичних наук і дотичних проблем, у тому числі у складних і непередбачуваних умовах; прогнозувати розвиток політичних процесів; визначати фактори, що впливають на них і на досягнення поставлених цілей; аналізувати і порівнювати альтернативи; оцінювати ризики та імовірні наслідки політичних рішень.

ПРН 05. Планувати, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт відповідно до встановлених вимог.

ПРН 06. Критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів.

ПРН 07. Здійснювати управління складною діяльністю у сфері політики, політології та у ширших контекстах, розробляти плани і заходи з їх реалізації, забезпечувати якість освіти, оцінювати ефективність і результативність діяльності.

ПРН 08. Розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері політології та з дотичних до неї міждисциплінарних напрямів з урахуванням методологічних, економічних, соціальних, правових та етичних аспектів.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

лекції	12 год / 4 год
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18 год / 6 год
самостійна робота	60 год / 80 год

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
2	052 Політологія	1	Вибірковий

Тематика навчальної дисципліни

Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб.
Тема 1. Концепція громадянського суспільства у світовій політичній думці.	2	2	6
Тема 2. Громадянське суспільство: сутність та функції.	2	2	8
Тема 3. Громадянське суспільство і демократія.	2		6
Тема 4. Проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування і інститутів самоорганізації громадянського суспільства.		2	8
Тема 5. Громадські організації: теорія та практика.	2	2	6
Тема 6. Форми політичної участі.	2	2	6

Тема 7. Роль медіа та Інтернету у формуванні та зміцненні громадянського суспільства.		2	6
Тема 8. Громадська думка як інститут демократичного суспільства.			2
Тема 9. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства.	2	2	2
Тема 10. Громадянське суспільство в Україні і забезпечення національної безпеки.		2	4
Тема 11. Волонтерство як феномен цивілізованого суспільства.		2	4
Тема 12. Роль волонтерських організацій в системі забезпечення національної безпеки України			2
ЗАГ:	12	18	60

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	<p>Структура розподілу балів передбачає:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) відповіді на семінарських заняттях – 30 балів; 2) написання контрольної письмової роботи – 30 балів; 3) виконання індивідуального завдання – створення та представлення графічної презентації з визначеної проблеми політологічного характеру – 20 балів (з них 10 балів – за проєкт, 10 балів – за представлення). 4) написання тематичних тестів – 20 балів. <p>Загальна кількість – 100 балів, форма підсумкового контролю – залік.</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th>Оцінка в балах</th> <th>Оцінка в національній шкалі</th> <th>Оцінка за шкалою ECTS</th> <th>Оцінка за залік</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>90-100</td> <td rowspan="3">відмінно</td> <td>A</td> <td rowspan="5">зараховано</td> </tr> <tr> <td>80-89</td> <td>B</td> </tr> <tr> <td>70-79</td> <td>C</td> </tr> <tr> <td>60-69</td> <td rowspan="2">задовільно</td> <td>D</td> </tr> <tr> <td>50-59</td> <td>E</td> </tr> <tr> <td>26-49</td> <td>незадовільно (з можливістю повторного складання)</td> <td>FX</td> <td rowspan="2">незараховано</td> </tr> <tr> <td>1-25</td> <td>незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)</td> <td>F</td> </tr> </tbody> </table>	Оцінка в балах	Оцінка в національній шкалі	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за залік	90-100	відмінно	A	зараховано	80-89	B	70-79	C	60-69	задовільно	D	50-59	E	26-49	незадовільно (з можливістю повторного складання)	FX	незараховано	1-25	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	F
Оцінка в балах	Оцінка в національній шкалі	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за залік																						
90-100	відмінно	A	зараховано																						
80-89		B																							
70-79		C																							
60-69	задовільно	D																							
50-59		E																							
26-49	незадовільно (з можливістю повторного складання)	FX	незараховано																						
1-25	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	F																							
Вимоги до письмових робіт	<p>Виконання письмової роботи передбачає:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) повторення здобувачами лекційного матеріалу та отриманих знань при підготовці та проведенні семінарських занять, самостійного опрацювання рекомендованої літератури з питань, що виносяться на модульний контроль 2) написання письмової контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки. У випадку, якщо студент не написав контрольну роботу, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються з даної дисципліни. 3) написання письмової роботи передбачає виконання здобувачами в аудиторії індивідуального завдання, що вимагає: виявлення розуміння сутності понять і термінів; вміння структурувати основні принципи та методи дослідження; знання теоретичних засад, завдань, методів. <p>Загальна кількість – 30 балів. Контрольна робота включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2 теоретичні завдання (оцінюється по 10 балів кожне); 																								

	<ul style="list-style-type: none"> • 10 тестових питань (по 1 балу за кожне питання). <p>Презентація на одну із запропонованих викладачем тем здійснюється згідно наступних вимог: обсяг – 12-15 слайдів; візуалізований характер, гармонійне поєднання зображень та тексту, наявність самостійно підготовлених схем і таблиць; всі елементи презентації мають бути підготовлені здобувачем самостійно, із дотриманням вимог академічної доброчесності</p> <p>Максимальна кількість балів за презентацію - 20.</p>
<p>Семінарські заняття</p>	<p>Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. На семінарських заняттях оцінці підлягають: рівень знань, продемонстрований у виступах, активність при обговоренні питань, відповіді на питання експрес-контролю тощо.</p> <p>Критеріями оцінки при усних відповідях можуть бути: повнота розкриття питання; логіка викладення; впевненість та переконливість, культура мови; використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо); аналітичність міркування, вміння робити порівняння, висновки.</p> <p>Робота на семінарських заняттях оцінюється в діапазоні від 2 до 5 балів. При переведенні в бали в сумі можна набрати 50 балів.</p> <p>Виступи на семінарських заняттях оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки відповідно до національної шкали (5 балів) за такими критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> – «відмінно» – здобувач освіти міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок; – «добре» – здобувач освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу; – «задовільно» – здобувач освіти в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю; – «незадовільно» – здобувач освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.

	Усна відповідь може бути доповнена наочними посібниками, зокрема, візуалізованою презентацією (обсягом 10-15 слайдів), зміст та використання якої оцінюється окремо. Вимоги до презентації по індивідуальній (самостійній) роботі; візуалізований характер, гармонійне поєднання зображень та тексту, наявність самостійно підготовлених схем і таблиць; всі елементи презентації мають бути підготовлені студентом самостійно, із дотриманням вимог академічної доброчесності
Умови допуску до підсумкового контролю	Здобувач допускається до підсумкового контролю (за навчальним планом – <i>залік</i>) за умови повного виконання всіх видів роботи, передбачених програмою навчальної дисципліни. Належне виконання: 1) змісту питань планів семінарських занять. Для цього необхідно готувати конспекти семінарських занять. Вітається якісна підготовка візуалізованих презентацій для відповідей на семінарські питання. 2) індивідуальної роботи. 3) підсумкової контрольної роботи. Здобувач допускається до підсумкового контролю та отримує залік за умови наявності 50 і більше балів.
Підсумковий контроль	Підсумковий контроль рівня знань та успішності студентів передбачає виставлення підсумкової залікової оцінки. При поточному контролі оцінюються: систематичність роботи на практичних заняттях, рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах, активність при обговоренні питань, самостійне опрацювання тем, виконання індивідуальних завдань, контрольних (тестових) робіт. Підсумкова оцінка виставляється студенту в кінці семестру за результатами роботи на практичних заняттях, обговорення дискусійних питань, виконаних індивідуальних проектів та контрольних (тестових) завдань. Отримані «незадовільні» оцінки відпрацьовуються в обов'язковому порядку, але враховуються при додаванні оцінок і входять у загальну кількість отриманих оцінок.

7. Політика навчальної дисципліни

Політика курсу полягає у послідовності набуття знань, умінь і навичок у ході лекцій, семінарських занять і самостійної роботи. Курс передбачає роботу в колективі. Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін. Під час роботи над завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності. Презентації та доповіді мають бути авторськими оригінальними.

Академічна доброчесність: Викладання навчальної дисципліни ґрунтується на засадах академічної доброчесності. Порушеннями академічної доброчесності вважаються: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання. Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних 4 пристроїв).

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право;

□ надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності

Дотримання академічної доброчесності засновується на ряді положень та принципів академічної доброчесності, що регламентують діяльність здобувачів вищої освіти та викладачів університету. Ознайомитися з даними положеннями та документами можна за посиланням: <https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>.

Відвідування занять. Відвідування лекцій та семінарських занять для студентів є обов'язковим. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Політика курсу передбачає прездачу усіх невиконаних завдань в силу серйозних запізнь на заняття або пропущених пар без поважних причин. За умови відсутності студента (-ки) на лекції чи семінарського заняття, отримання негативної оцінки на семінарських заняттях або ж невчасного виконання індивідуальної роботи визначений день для відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та подачі індивідуальних робіт –вівторок, 15.00 год. – 16.00 год.

Каталог курсів по громадянському суспільству

Неформальна освіта: Можливе зарахування результатів неформальної освіти у відповідності з Положенням про порядок зарахування результатів неформальної освіти: [Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника \(Редакція 3\) \(введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.\)](#)

Каталог курсів по громадянському суспільству: <https://prometheus.org.ua/courses-catalog/>

8. Рекомендована література

1. Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства : навч. посіб. / за ред. Ю. П. Сурміна, А. М. Михненка ; авт. кол.: Сурмін Ю.П., Михненко А.М., Крушельницька Т.П. та ін. – К. : НАДУ, 2011. – 388 с
2. Волонтерська діяльність в Україні. Організація під час дії воєнного стану. Київ. ВД «Професіонал», 2022. 468 с.
3. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадське суспільство. – Львів:Літопис, 2000.
4. Гордійчук О. Ментальність у добу глобалізації: монографія. Житомир, Вид-во «НОВОград», 2021. 372 с.
5. Гордійчук О. Основні детермінанти трансформації української ментальності у 20–90-тих роках ХХ століття. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філософські науки, 2018. № 10 (383). С. 49–54.
6. Гордійчук О. «Революція Гідності» та її вплив на ментальність українців: соціально-філософський аналіз. Вісник Черкаського університету. Серія: філософія, 2018. № 2. С. 39–45.
7. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія Київ, 2022. 240 с.
8. Громадянське суспільство: історія та сучасність / за ред. Т. В. Розової. – Одеса :Юрид. л-ра, 2010. – 342с.
9. Громадянське суспільство: питання та відповіді. Дніпро : ЦПГКІ «Тамарикс». 2019.
10. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін. ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2013. – 536 с.
11. Докаленко В. В. Теоретичні підходи до визначення інститутів громадянського суспільства як суб'єктів публічного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2020. №

21-22. С. 154–160.

12. Литвиненко Ю. М. Громадянське суспільство і держава: Ідея рефлексу (Основи теорії гуманізму). К. : КВІЦ. 2020. 528 с.
13. Лотюк О. С. Конституційно-правові основи розвитку та функціонування громадянського суспільства в Україні / монографія. К. : Ліра-К. 2019. 336 с.
14. Луцьова А. Роль громадянського суспільства під час війни Росії проти України. ZMINA, 9 червня 2022. URL: <https://zmina.info/columns/rol-gromadyanskogo-suspilstva-pid-chasvijny-rosiyi-proty-ukrayiny/>
15. Корнієвський О. А. Громадські об'єднання у системі національної безпеки України : дис. ... д. політ. наук : спеціальність 23.00.02. Київ, 2011. 415 с.
16. Мадрига Т. Б. Волонтерський рух в Україні в контексті повномасштабної війни з російською федерацією / Т. Мадрига // "Гілея: науковий вісник": Збірник наукових праць.- К., 2023. Випуск 182 (№ 3). Політичні науки – 2023. – С. 55.-62.
17. Мадрига Т. Б. Волонтерський рух в Україні в умовах повномасштабної війни // XIV Міжнародна науково-практична конференція «Development, education, culture: integration trends in the modern world», 11-14 квітня 2023 р., Осло, Норвегія. С. 460-462.
18. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2.
19. Мошинський Р. Інститути громадянського суспільства в Україні: соціально-правова спрямованість політичних процесів та їх вплив на національну безпеку. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2013. № 2. С. 184-192.
20. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки/ URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva/nacionalna-strategiya-spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrayini-na-2016-2020-roki>
21. Опалько Ю.В. Використання потенціалу громадянського суспільства для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії: аналітична записка. – Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1565>.
22. Павлюк К. С. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 13-14. С. 87-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_13-14_23.
23. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. Український соціум. 2016. № 2(57). С. 27-32.
24. Панькова О., Касперович О. Напрями та механізми участі інститутів громадянського суспільства у створенні захищеного простору внутрішньо переміщених осіб в Україні. Український соціум. 2018. № 4. С. 53-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2018_4_6.
25. Панькова О., Касперович О. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей післявоєнного відновлення країни. Журнал європейської економіки. 2022. Т. 21, № 3. С. 277-294. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jee_2022_21_3_5.
26. Про затвердження плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-2023-p#Text>
27. Політична освіта в Україні: стан і перспективи удосконалення. Якименко Ю. (кер. проєкту), Биченко А., Замятін В., Міщенко М., О. Розумний, Л. Шангіна. Проєкт здійснено за сприяння Представництва Фонду Ганса Зайделя в Україні. К. 2019. 145 с.
28. Права людини. Онлайн-бібліотека Харківської правозахисної групи. Тема:

- Громадянське суспільство. <https://library.khpg.org/index.php?r=1.25&rr=2.3>.
29. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2022 року N 1018, URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
30. Романова А.А. Система забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні. Форум права. 2012. № 2. С. 599-602. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_95
31. Стан та динаміка розвитку організацій громадянського суспільства України: 2002–2018 роки : звіт за даними дослідження / авт.-упоряд.: Любов Паливода, Наталія Купрій, Олена Бікла. Київ : [БФ«Творчий центр ТЦК»], 2018. 108 с.
32. Стейка Україна: держава, громадянське суспільство та національна безпека: за заг. ред. Теперік Д. – Таллінн: Міжнародний центр оборони та безпеки. 2018. 40 с.
33. Стучинська Н. П. Громадянське суспільство як суб'єкт забезпечення економічної безпеки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=912>.
34. Стучинська Н. П. Безпекові можливості громадянського суспільства: економічний аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 21. С. 142-146.
35. Трима К. А. Особливості функціонування глобального громадянського суспільства // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: зб. матеріалів II-ої Інтернет-конференції (16 берез. 2012 р.) / за заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь : [б. в.], 2012. С. 56–60.
36. Форум розвитку громадянського суспільства. 30 листопада 2021 р. у Києві пройде ювілейний 10-й Форум розвитку громадянського суспільства-2021. URL: <https://forum.ednannia.ua/program.html>
37. Шемчушенко Ю., Скрипнюк О. Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації. Том 2. К. : Юридична думка. 2019. 588 с.
38. Як діти допомагають збирати кошти для захисників України. Українер. 1 червня 2022. URL: <https://ukrainer.net/dity-koshty-zsu/>
39. Madryha, T., Bilousov, Y., Zubrytska, L., Teremtsova, N., & Druchek, O. (2023). The role of the volunteer movement in the security policy of the state in the context of military operations. Amazonia Investiga, 12(66), 326-334. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.66.06.30>
40. World Economic Forum (2013): The future role of civil society, Geneva: World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_FutureRoleCivil#Society_Report_2013.pdf.
41. World Bank (2009): World Bank — Civil Society Engagement: Review of Fiscal Years 2007—2009, Washington DC: World Bank, <http://siteresour#ces.worldbank.org/CSO/Resources/CivilSociety#Book2009final.pdf>.

Тетяна Мадрига
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політичних
наук